



SALOMĖJA JASTRUMSKYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
Lithuanian Culture Research Institute

KASDIENYBĖS ESTETIKA M. K. ČIURLIONIO EPISTOLIARINIAME PALIKIME

Everyday Aesthetics in M. K. Čiurlionis Epistolary Heritage

SUMMARY

The article assumes that Čiurlionis' creative heritage can be articulated from the perspective of everyday aesthetics. First, the conception of everyday aesthetics, currently in a stage of intense formation, is presented without encompassing all of its current multifaceted aspects and branches. Second, the main questions posed in the article include: How far has Čiurlionis experienced his everyday life aesthetically? How much did he reflect it? Did he understand everyday life and its constituent elements separately or subordinated to art? Can these miscellaneous aesthetic experiences of everyday life that Čiurlionis so subtly documented in his letters and other writings, be researched in the everyday life conception of aesthetics.

SANTRAUKA

Straipsnyje keliama prielaida, kad Čiurlionio kūrybinį palikimą galima tyrinėti ir artikuliuoti iš kasdienybės estetikos perspektyvos. Tad visų pirma pateikiama šiuo metu labai dinamiška ir intensyviai besiformuojanti kasdienybės estetikos samprata, nors nesiekama apimti visų įvairialypių dabartinių jos išraiškų ir atšakų. Esminiai klausimai, kurie keliama straipsnyje: kiek Čiurlionis estetiškai patyrė savo kasdienį gyvenimą, kiek jį reflektavo, kiek kasdienybę ir jos sudedamuosius patirtinius elementus suvokė atsietus ar subordinuotus menui bei kiek šiuos įvairialypius estetinius kasdienybės patyrimus, kuriuos Čiurlionis subtiliai dokumentuoja savo laiškuose ir kitame rašytiniame palikime, galima tyrinėti pastaruoju metu besiformuojančios kasdienybės estetikos priegomis.

ĮVADAS

Šiame straipsnyje, siekiant numatyti erdvesnes kasdienybės estetikos tyrimo Čiurlionio kūryboje gaires, bus parodomas, tarsi *in vitro*, dabartinės

RAKTAŽODŽIAI: kasdienis gyvenimas, kasdienybės estetika, estetiškas patyrimas, Čiurlionis.
KEY WORDS: everyday life, everyday aesthetics, aesthetic experience, Čiurlionis.

kasdienybės estetikos diskursas, jo dinamika, formavimosi tarpsnio eklektika, turint omenyje, jog visas šis teorinis kontekstas gali sinchroniškai rezonuoti su Čiurlionio epistolarinio palikimo analize, iš šių dienų kasdienybės estetikos perspektyvos iš naujo nušviečiant Čiurlionio gyvenimo, kasdienio patyrimo estetiškumo ir jo kūrybos sampynas. Straipsnio autorė jau yra rašiusi apie urbanistinės estetikos (vienos iš nūnai itin aktualia tapusių kasdienybės estetikos atšakų) apraiškas Čiurlionio tapyboje¹, ir toje publikacijoje akivaizdžiai parodžiusi, jog daugialypis estetiškas kasdienio gyvenimo, susijusio su miestų aplinka, patyrimas buvo savitai

ikonografiškai perteiktas dailininko tapyboje².

Teorinėje plotmėje ieškant adekvačių kasdienybės estetikos apibrėžčių verta pažvelgti ir į tai, kaip estetiškas kasdienybės patyrimas veikia konkrečių menininkų ar ištisu meno srovių braižą. Kol kas dar trūksta būtent šių tyrinėjimų, galinčių tapti jungtimi tarp tradicinės estetikos ir jos naujai išaugusių atšakų, iš esmės įgyvendinusių latentines šios estetikos galimybes³. Tad šiame straipsnyje keliami problema, kiek Čiurlionio asmenybę ir kūrybą veikė jo itin jautrus ir sąmoningas kasdienybės reflektavimas, kurį galima laikyti unikalia, ankstyva ir pakankamai išbaigta kasdienybės estetikos raiška.

KASDIENYBĖS ESTETIKOS TEORIJOS DINAMIKA

Taigi pastaruoju metu intensyviai besiplėtojanti analitinės estetikos kryptis, kuri daugiausia remiasi pragmatine filosofija, apibrėžiama kaip kasdienybės estetika arba kasdienio patyrimo estetika. Tai labai daug žadanti, aktuali dabarties laikui, kada individualumas siekia autentiškumo, estetikos kryptis, išplečianti šios disciplinos ribas anapus meno ir gamtos estetinio suvokimo ir apimanči dalykus, kurie sudaro ištisu sferą įprastinės, dažniausiai neartikuliuojamos ir net nestebimos patirties, kuri vis dėlto persmelkia žmogaus egzistenciją netarpišku estetiškumu. Paskutiniajame XX a. ketvirtyje daugelis humanistikos atstovų nukreipė savo mokslinius tyrimus į populiariąją kultūrą. Jos tarpdisciplininiai tyrimai greitai ir smarkiai išsiplėtė tapdami šiandien žinomi kaip kultūros studijos. Savo ruožtu kasdienybės estetika

yra itin ryškus filosofinių tyrimų įnašas į kultūros studijas, pateikiantis alternatyvą teorinei sutelkčiai ties masine kultūra. Taip pat filosofai, perkeldami dėmesį nuo meno ir kultūrinės industrijos, pripažino estetinį kasdienio gyvenimo pobūdį ir šitaip išplėtė estetikos sampratą. Kai kurie teoretikai netgi teigia, jog kasdienybės estetika implikuoja radikalių estetikos permąstymą, t. y. permąstymą estetikos resursų, slypinčių už meno ribų⁴. Panašios minties laikosi ir Danas Eugenius Račius, jo užmojis yra peržiūrėti visą Vakarų estetikos tradicijos kontūrą atsiremiant į milžinišką ir beveik dar neartikuliuotą kasdienybės estetikos potencialą. Račius siūlo žvelgti į kasdienybės estetika kaip į praktinę filosofiją, esą jos „objektas taip pat praktika, *praxis*, t. y. žmogaus elgesys ir būdai, kuriais žmogiškosios būtybės bendrai kuria savo

gyvenimus“⁵. O štai Andra Nedelcu pažymi kasdienybės estetiką esant gana nauja šaka filosofijos sityje ir skiria anks-tesnę ir dabartinę jos tendencijas. Pirmąją Nedelcu šlieja prie kasdienybės reiškinių giminingumo menui kaip estetikos *par excellence* šaltiniui, o vėlesnė, t. y. nūdienė kasdienybės estetikos teorizavimo padėtis išsiskiria tuo, jog kaip tik atsiskoma meno kaip kasdienio gyvenimo estetikos objektų ir patyrimo modelio⁶.

Kasdienybės estetika išplėtojo naują tyrimų sritį, susitelkusią į kasdienio gyvenimo ar patyrimo estetinius bruožus kaip priešpriešą svarbiausiai Vakarų estetikos teorijai, ypač ryškiai anglosaksiškoje tradicijoje⁷. Būtent čia aiškiausiai matyti kasdienybės estetikos ketera – pragmatinės filosofijos bei analitinės estetikos kontekste. Prancūziškosios ar vokiškosios filosofinės estetikos horizonte kasdienybės estetika nebuvo tiek užtemdyta. Fenomenologinės, hermeneutinės prieigos subtiliai atveria kasdienybės estetiką, tačiau vis dėlto taip pat stokoja aiškesnės artikuliacijos. Nors antai Yuriko Saito remiasi Kanto steigtomis grožio perskyromis, akivaizdu, jog kasdienybės estetikos kūrybinga perspektyva būtų keletu filosofinių tradicijų (Vakarų ir Rytų, kontinentinės ar amerikietiškos) susipynimas. Tuo tarpu besiblaškanti tarp objektų ir metodologijų kasdienybės estetika plečiasi įtraukdama įvairius fenomenus, objektus, veiklas, o ypač siekia aprėpti visą žmogaus jusliškumą. Kadienybės estetikos dabartinis heterogeniškumas leidžia jai vienu metu apimti radikaliausias prieštaras, tačiau atmetant tvarkos iliuziją bet kokiame filosofinės minties plotmėje, ši mozaika yra nenuspėjamo derliaus vieta.

Kevinas Melchionne'as, vienas iš šiuo metu ryškiausiai polemizuojančių kasdienybės estetikos klausimais autorių, pateikia gana išsamų beveik kanoninėmis ar net lūžinėmis tapusių kasdienybės estetikos publikacijų sąrašą, į kurį verta kritiškai žvilgtelti⁸ ir suvokti, kad ši fiksuotą kasdienybės estetikos gimimo tašką iliustruojanti bibliografija palieka užribyje tiek ilgą kasdienybės estetikos kristalizavimosi ir artikuliavimo kelią (pavyzdžiui, nuo G. Simmelio sociologinės estetikos ir pan.), tiek ir platų bei gana heterogenišką filosofinį pamatą, ant kurio rymo dabartinė kasdienybės estetika, tebesanti aktyvios diferenciacijos, polemikos, nuolatinių virsmų būklės, kuri leidžia įtarti netgi pačios sąvokos susiformavimo negalutinę poziciją. Verta prisiminti, jog nuo XX a. 8 dešimtmečio buvo kalbama apie įvairių žmogaus veiklos sričių *estetinimą*⁹ darant įtaką vizualiosios kultūros studijoms. Kadangi ši publikacija nėra skirta kasdienybės estetikos nominalistinei genezei tirti, imsimės tik tų aspektų, kurie formuoja, palaiko ir skleidžia aktualių laikų polemizuojamą kasdienybės estetikos sritį.

Analitinis karkasas šiai naujai tyrimų sričiai arba subdisciplinai, vis sutartiniau vadinamai tiesiog „kasdienybės estetika“, gali būti sukurtas remiantis kai kuriomis įžvalgomis arba esmine estetinio patyrimo struktūra. Kitaip tariant, kasdienio gyvenimo ir gyvenamo pasaulio savybės, prisodrinančios kasdienybės estetiką, gali būti išskleistos remiantis H.-G. Gadamerio praktine hermeneutika ar R. Shustermano pragmatine filosofija ir transcendentalia ar sociologine (kaip antai E. Huserlio, A. Schutzo, G. Simmelio) fenomenologija. Ražiu manymu, toks pagrindas padėtų

formuoti aiškia ir rišlia kasdienybės estetikos ontologiją pabrėžiant du esminius dalykus: fenomenologiškai intencionalų, įkūnytą, reikšmingą ir kitų estetinio patyrimo pobūdį, jo kontekstualumą lygiai kaip ir tolydumą savasties vienovėje, taip pat intersubjektyvią subjekto patyrimo apskritai bei jo kasdienio gyvenimo patyrimo prigimtį. Taigi kasdienio gyvenimo estetinio patyrimo ir gyvenamo pasaulio struktūra pasirodo esanti konstruojama dialektikos tarp tolydumo ir perskirtumo, vienovės ir diferenciacijos, panaši į savęs patyrimo struktūrą¹⁰.

Ir nors filosofinės estetikos metodologijoje esama vidinių įtampų – skirtingų vektorių tarp paties estetinio patyrimo ir kasdienės patirties kaip tokios, tačiau, atsiremama į tam kol kas selektyviai pasirenkamus teorinius atspirties taškus A. Baumgarteno, I. Kanto, E. Burke'o, J. Dewey bei šiuolaikinių mąstytojų, daug prisidėjusių prie estetikos ribų praplėtimo, kaip antai G. Deleuze'o, M. Foulcault, Th. Adorno, R. Shustermano, R. Rorty, ir kt., kasdienybės estetika kristalizuoja kaip viena iš inertiškos Vakarų estetikos represuotų galimybių. Antai Benas High-

more'as knygoje *Ordinary Lives: Studies in the Everyday*¹¹ apžvelgia labai veiksmingą Apšvietos epochos estetinės filosofijos (pavyzdžiui, Davido Hume'o) įnašą į nūdienės kasdienybės estetikos artikuliavimą. Filosofijos pastangos teorizuoti kasdienį gyvenimą estetikos ir epistemologijos plotmėse teikia naujas galimybes kritiškai prieigai prie kasdieniškumo visapusiško išskleidimo. Apimdam nepaprastai platų estetinio patyrimo spektrą kasdienybės estetika siekia užčiuopti iki šiol teoriniame užribyje buvusius estetinius reiškinius, taip pat atsiskleisti kaip ypatinga autonomiškos, tradicinės estetikos prielaida, unikalus jos pradmuo¹². Pastaruoju metu netgi kalbama apie estetinį posūkį, pasireiškiantį įvairiose humanistikos srityse, kaip antai sociologija¹³, istorija, kultūrologija ir kt.

Jau vis geriau suvokiama ir teorinės pozicijos svarba, energingai reikalaujama konceptualaus išskaidrėjimo šioje tyrimų srityje. Antai Ossi Naukkarinenas straipsnyje „What is ‚Everyday‘ in Everyday Aesthetics?“ kelia pamatinį klausimą, kas vis dėlto yra „kasdieniška“ skiriant tai nuo „nekasdieniška“¹⁴.

PRIVATUMO ESTETIKA ČIURLIONIO LAIŠKUOSE

Estetika kaip modernus diskursas buvo išskirtinai susitelkęs ties vertėmis, paimtomis iš meno srities, suformuotomis įvairių menininkų, judėjimų ir mąstytojų per XX a. Estetinio patyrimo sąvoka, esminė modernistinei pasaulėžiūrai, yra pagrįsta meno viršenybe kasdienio gyvenimo atžvilgiu. Per visą modernybę estetinis patyrimas buvo siejamas su meniniu patyrimu, – teigia R. Shuster-

manas¹⁵. Todėl dažnai formuojant kasdienybės estetikos teorinę prieigą neapklausiamos prielaidos ir menas vėl iškeliamas aukščiau kasdienybės potvynių ir atoslūgių, šitaip suteikiant kasdieniam estetiniam patyrimui neišvengiamai menkesnę poziciją. Užuoat stengusis padaryti gyvenimą savaime estetiškai reikšmingą, modernioji estetika tik plėtoja gyvenimo ir meno neatskiriamumo

idėjos giją, nusidriekiančią iki Schillerio, Schopenhauerio, Nietzsche's, taip pat savitai ir iki Heideggerio. Margus Vihalem, beje, pažymi, kad Nietzsche buvo būtent vienas iš tų, kurie kasdienybę padarė reikšmingą menui. Ir nors Nietzsche's kasdienybės mene samprata implikuoja aiškios ribos tarp aukštojo ir žemojo lygmens paieškas, kasdieniame gyvenime ir jo estetikoje šios ribos nubrėžti neįmanoma, nes čia apimama viskas be hierarchinių skirčių¹⁶. Beje, įdomu pažymėti, kad Čiurlionis, kurdamas modernizmo apyaušriu, kai estetika pasieks savo absoliučią sutaptį su menu, nepaprastai giliai pajaučia kasdienybės estetinius aspektus ir jų sampynas su sava ir kitų menininkų kūryba arba tiesiog mėgaujasi emociniu ir jusliniu panirimu į kasdienio gyvenimo srautų natūralumą, rutiniškumą netarpiškame estetiškume:

Pas mus dabar namie didelė ruoša: Marmytė išsitepus suodžiais ir trypsi prie virtuvės, nes ryt Kūčios, o čia dar ir iš Vilniaus turi atvažiuoti svečių <...>, Juzė ir Valė taip pat pasiraičiusios rankoves. Krosnyje spraga įsiliepsnoję sauso medžio pagaliai. Stasiukas baigė malti aguonas ir taiso eglutei įstatyti kryžioką. Petrelis kankinasi su septimų akordais. O Tėtė atsiminė dar kažkokią poniją ir nunešė jai plotkų <...>. Aš čia sėdžiu jau šeštą dieną, nesidedu apykaklės, nesiprausiu ir turiu slogą, žodžiu – gyvenu. Slankioju iš kampo į kampa, baruosi su Mama ir Juze ir **visiškai nieko daugiau neveikiu** (*paryškinta – str. autorės*).

157 laiškas, Povilui Čiurlioniui, Druskininkai, 1904 m. gruodžio 23 d., pavakarys.

O štai kito laiko ir aplinkybių laiško citata, kur Čiurlionis aprašo pasidavimo kasdienio patyrimo tėkmei savotišką pil-

numą, visišką dabartiškumą, savotišką viso to estetiškumą:

Apsistojome Istebnos kaime, Silezijoje, Karpatuose. Vietovė nuostabi, kalnai, nors ir neaukšti, bet labai melodingi, žmonės gražūs ir kilnūs, milžiniški mau-medžių miškai, čia pat, kalnais, kaip avių bandos šliaužioja debesys. O, be to, **visiškai laisvė, visiškai „dolce far niente“** (*paryškinta – str. autorės*).

169 laiškas, Povilui Čiurlioniui, Druskininkai, 1906 m. spalio 1 d.¹⁷

Abiejuose citatose matome Čiurlionio vienodą mėgavimąsi tiek gimtųjų namų rutina, tiek unikalia kūrybai skirtu plenero aplinka, jis pabrėžia kasdienio srautinio estetinio patyrimo būseną taiklia fraze „malonumas nieko neveikti“, t. y. tiesiog būti, esėti, mėgautis pačiu buvimu čia ir dabar, tarsi niekam kitam, tik buvimui sau priklausančiame, niekieno laike. Kituose laiškuose (Bronislavai Volmanienei) jis trumpai pamini savo kelionės po Europos meno muziejus faktus brėždamas įprastines estetinio patyrimo mene ir jo kokybės skirtis, o kasdienio gyvenimo akimirkas aprašo sodriau, emocingiau ir beveik akompanuodamas šiuolaikiniams kasdienybės estetikos teoretikams, jas sutapdina tiesiog su grynu, atviru estetiniu patyrimu. Labai gražiai ši linija išsiskleidžia laiško Volmanienei fragmente:

Tolimesnė kelionė pėsčiom buvo dar gražesnė. Mėnulis nusileido, o visu ryškumu sužerėjo žvaigždės, stebuklingiausia dangaus dalis: Orijonas, Plejados, Sirijus, tai „Kalifornija“, anot Flamarijono. Prisiminė man kelias atgal iš tos mūsų iškylos: tuomet irgi buvo toks dangus, bet tasai bene bus dar gražesnis. Tokiais momentai gera užmiršti, iš kur ir kur eini, kuo esi vardu,

ir žiūrėti naujagimio akimis. O kai baigi žiūrėti, ir žmogus grįžta į save, tai pasidaro taip gaila, kad jau tiek laiko gyvenai ir tiek esi pergyvenęs, ir liūdna, ir žmogus pasijunta pats savimi didžiai nusivylęs. Kad taip galima būtų gyventi nuolat plačiai pravertomis akimis viskam, kas gražu, ir nepabusti, negrįžti į save. Nebent vien tik-tai kelionė apytikriai teikia tokį gyvenimą.

167 laiškas, Bronislavai Volmanienei, Praha, 1906 m. rugsėjo 1 d.¹⁸

Labai svarbus žingsnis pripažįstant kasdienio patyrimo vaidmenį menų baze ir kontekstu buvo padarytas amerikiečių pragmatizmo filosofo ir estetiko Johno Dewey. Garsusis pragmatizmo patriarchas ne tik iš pamatų pakeitė žiūrėjimo į meną būdą, bet taip pat žengė svarbų žingsnį pripažįstant kasdienį patyrimą estetiškai reikšmingu. Tam, kad suprastume jo esmines ir patvirtintas estetikos formas, turime pradėti nuo pirmąjį uždavini, teigia Dewey: „Šis uždavinys yra atkurti tolydumą tarp išgrynintų ir suintensyvintų patyrimo formų, kas ir yra menas, ir kasdienių įvykių, darbų, kentėjimų, kurie visuotinai pripažįstami sudarantys patyrimą kaip tokį.“¹⁹

Čiurlionis savo kasdienybėje taip pat savotiškai ir gėrėsi, ir tarsi žaidžia tolydumu tarp asmeniško ir estetiško, nai-vaus ir meniško:

Už atviruką esu Tau labai dėkingas <...>. Iš atvirukų, kuriuos man atsiunti, darau sau ant stalo parodą. <...> turiu ir Druskininkų bažnytelę. Visa tai stove ant stalo ir gerokai trukdo darbą, bet dėl to linksmiau. Beje, pamiršau Tau pasakyti – galutinai baigiau uvertiūrą ir dabar turiu užduotą Agnus arba Sanctus mišriam chorui a capella.

86 laiškas, Eugenijui Moravskiui, Leipci-gas, 1902 m. kovo 21 d., 12 val. nakties²⁰.

Vėl grįžę pažvelgti į teorines kasdienybės estetikos ištakas matome, kad jau Dewey kasdienį gyvenimą suvokia kaip daugybišką, komplementarų, sudarantį vis naujus patyrimo, kurie gali būti estetiški, darinius. Kitaip nei šių dienų kasdienybės estetikos apologetas Th. Leddy, kurio teorijai trūksta paties kasdienio gyvenimo apibrėžimo²¹, Dewey kasdienį gyvenimą padaro savo teorijos, apimančios estetinį patyrimą ir meną, pagrindu. Katya Mandoki knygoje *Everyday Aesthetics: Prosaic, the Play of Culture and Social Identities* kalbėdama apie meno ir visuomenės santykį pabrėžia kasdienės tikrovės visko persmelkiamumą: „nėra nieko po ar anapus tikrovės“²². Rašiu siūlo trečiąjį kelią tarp pastaruoju metu nusistovinčio drumsto kasdienybės estetikos vandens dviejuose induose – akcentuojant kasdienybės estetikos panašumą į meną arba pabrėžiant kasdienybės estetikos radikalų skirtingumą. Jis ragina atsigręžti į intersubjektyvumą ir šiuolaikinį meną, kur akivaizdžiai išvystume meno ir kasdienio gyvenimo abipusį persmelkiamumą. Jis teigia šitaip būsiant pasiekiamą tinkamą savasties, intersubjektyvumo ir kasdienybės estetikos ontologijos dermę²³.

Čiurlionis, ypač savo kūrybinio kelio pradžioje, laisvai supina kūrybos ir kasdienio estetiškumo gijas, jų neišskirdamas:

Ištaisčiau sau Kūčias: turėjau atsiųstą Stasio plotką, o kad iškilmingiau būtų, pirkau aguoninį pyragą. Puikiai pavyko, tik nieko nebuvo. Šiuo metu bent kiek tapau: gaila, kad negaliu Tau parodyti savo Druskininkų ežerėlio, visai neblogai pavyko. Be ežerėlio, nutapiau jūrą, kurios

tolumoje nyksta laivai, bet kadangi vanduo išėjo per žalias, o garlaiviai kažkokie kamuoti, tai, porą kartų patraukęs tepuku, perdurbau jūrą į pievą, laivus į trobas, ir dabar turiu puikų lietuvišką kaimą. Dabar tie du „kūriniai“ kaba viršum pianino ir, kaip pastebėjo frau Krol teikia mano butui daugiau komforto.

31 laiškas, Petručiui Markevičiui, Leipcigas, 1901 m. gruodžio 29 d.²⁴

O štai kitame Čiurlionio laiške menas tampa paties gyvenimo metafora:

Vietiniame muziejuje yra 8 salės. Pirmą kartą įėjęs buvau sužavėtas: įžanginiame skyriuje Muriljas, Beklinas. Kas gi bus toliau? Bet kitose salėse paveikslai buvo ne tokie gražūs. Paskutinėse neapsakomai bjaurūs. <...> 8-tame skyriuje man pasidarė liūdna ir gaila, kad jau nepamatysiu gražesnių paveikslų. Grįžau prie Beklino.

Nejaugi gyvenimas yra panašus į Liepcigo muziejų? Ir ar tai, ką išgyvenau, ir buvo patys gražiausi vaizdai?

128 laiškas, Eugenijui Moravskiui, Leipcigas, 1902 m. gegužės 20 d., pusė 8 vakaro²⁵.

Taigi kasdienybės estetika gali būti apibrėžta kaip dėmesingesnis ir reiklesnis kasdienio patyrimo „skaitymas“, kuris įgalina mus skirti daugiau dėmesio tam, ką ir kaip darome²⁶. Kasdienybės estetika – nesvarbu, ar laikysimės jos priešingų pozicijų, ar nuosaikaus „trečiojo kelio“, – atveria mums milžinišką klotį, kuriame esame mes patys, kas tiesiogiai apsemia mus kiekvieną akimirką ir bet kurioje erdvės duotyje, kasdienybės estetikos horizonte išvystame ne tik duotojo gyvenamo pasaulio, gyvenamo gyvenimo, bet ir savo pačių tolydumą.

VIETOJ IŠVADŲ

Vadinasi, galime pagrįstai teigti, jog Čiurlionio meninė kūryba yra stipriai paremta jo kasdieniais estetiniais (šiuolaikine prasme) ar tikslingai suestetintais patyrimais. Be to, Čiurlionio laišku medžiaga atskleidžia, kaip konkretaus asmens, išskirtinio menininko gyvenime pasirodo kasdienybė – tarp refleksyvumo ir neartikuliuojamo pasinėrimo balansuojantis natūralus estetinis potyris. Kasdienybės estetikos tyrinėjimai Čiurlionio kūrybiniame ir epistoliniame pa-

likime atskleidžia daug naujų požiūrio taškų, interpretacijos linijų, leisiančių kitaip žiūrėti į jo mįslingą kūrybą. Kasdienio estetinio patyrimo neišvengiamumas, būtinumas, natūralumas, tolydumas labai svarbus Čiurlionio asmenybės savikūrai. Idėjų istorijos požiūriu Čiurlionis stulbinamai anksti, kai dar vyravo kitos intelektualinės tendencijos, subtiliai ir atsigręžia į paprastos rutiniškos kasdienybės estetiškumą, ir tai visiškai naujas tuo laikotarpiu reiškinys.

Literatūra ir nuorodos

¹ S. Jastrumskytė, Urbanistinė estetika M. K. Čiurlionio tapyboje, *Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Vilniuje*. Sud. N. Gaidauskienė. Vilnius: LLTI leidykla, 2016, p. 260–282.

² Dar būtų verta pridurti, kad prie urbanistinės estetikos itin prisidėjo Henri Lefebvre ritmo analizės tyrimai, taip pat šliejami prie kasdienybės estetikos atsišakojimų, jie galėtų įdomiai

- rezonuoti su Čiurlionio tapybos muzikalumu, sinesteziškumu (žr. H. Lefebvre, *Éléments de rythmanalyse: Introduction à la connaissance des rythmes*. Éditions Syllepse, Paris, 1992).
- ³ Atskira, šiame straipsnyje plačiau nenagrinėjama tema būtų kasdienybės apraiškų įtraukimas į meno kūrinį, nuoseklią plėtotę įgavęs XX a. 7 dešimt. Ir nors iš pirmo žvilgsnio atrodytų keista, tačiau galima atsekti lygiagrečių tarp Čiurlionio santykio su kasdienybe ir jos estetiškais interakcijomis į kūrybinę plotmę, pavyzdžiui, tapybą. Toks subtilių, dar stipriai romantizuotų kasdienybės estetiškų patyrimų integravimas į Čiurlionio tapybą atrodo itin originalus ir pralenkęs laiką. Antai Clemento Greenbergo formalistinė estetika besivadovavęs abstrakčiojo ekspresionizmo laikotarpiu buvo visiškai eliminavęs bet kokius kasdienybės estetiško patyrimo aspektus. Tuo laikotarpiu atsiranda puikūs šią problematiką gvildenantys tekstai, kaip antai Arthuro Danto *Transfiguration of the Commonplace: A Philosophy of Art* (Cambridge, MA, London: Harvard University Press, 1981), taip pat reikšmingas prancūzų meno kuratoriaus Nicolas Bourriaud *Esthétique relationnelle* (Dijon: Presses du réel, 1998), tačiau ypač ryškus ir nūdienams kasdienybės estetikos tyrinėtojams reikšmingas Michel de Certeau *L'Invention du quotidien* (Vol. 1: Arts de faire. Paris: Galimard, 1980). Būtent šis kasdienybės išradimas nemažai prisideda prie reikšmingo 1980 m. prasidėjusio estetikos posūkio į naujas, anapus meno teritorijos plytinčias sritis.
- ⁴ Kevin Melchionne, *Aesthetic Experience in Everyday Life: A Replay to Dowling*, *British Journal of Aesthetics*. Vol. 51, Number 4, October, 2011, p. 437.
- ⁵ Dan Eugen Rațiu, *Remapping the Realm of Aesthetics: On Recent Controversies about the Aesthetic and the Aesthetic Experience in Everyday Life*, *Proceedings of the European Society for Aesthetics*. Vol. 4, 2012, p. 408–409.
- ⁶ Andra Nedelcu, *Aesthetics Experience of Our Everyday Life*, *Challenges of the Knowledge Society. Education and Sociology*, 2014, p. 930.
- ⁷ Dan Eugen Rațiu, *The Aesthetic Experience of The Everyday and The „Life-World“*, *STUDIA UBB. PHILOSOPHIA*. Vol. 61 (2016), Special Issue, p. 192.
- ⁸ Kevin Melchione, kurio atviromis diskusijai įžvalgomis remiuosi ir šiame straipsnyje, sudė-

lioja štai tokią kasdienybės estetikos „genealogiją“, ankstyviausiais, įtakingiausiais ir tyrimo objektą nuo pat pradžių aiškiausiai artikuliuojančiais tektais laikydamas: Kupfer, Joseph, *Experience as Art: Aesthetics in Everyday Life*, Albany: State University of New York Press, 1983; Novitz, David, *The Boundaries of Art: A Philosophical Inquiry into the Place of Art in Everyday Life*, Philadelphia: Temple University Press, 1992; Sartwell, Crispin, *The Art of Living: Aesthetics of the Ordinary in World Spiritual Traditions*, Albany: State University of New York Press, 1995; Leddy, Thomas, „Everyday Surface Qualities: „Neat“, „Messy“, „Clean“, „Dirty““, *JAAC*, 53 (3), 1995, p. 259–268; Melchione, Kevin, „Artistic Dropouts“, *Aesthetics: The Big Questions*, New York: Blackwell, 1998; Saito, Yuriko, „Everyday Aesthetics“, *Philosophy and Literature*, 25 (1), 2002, 87–95; Berleant, Arnold, *Art and Engagement*, Philadelphia: Temple University Press, 1993; Shusterman, Richard, *Pragmatist Aesthetics: Living Beauty, Rethinking Art*, Oxford: Blackwell, 1992 (Melchione, Kevin, „Aesthetic Experience in Everyday Life: A Replay to Dowling“, *British Journal of Aesthetics* Vol. 51. No. 4, October, p. 437). Kaip bežiūrėtume, matome tolydų dalyką – XXI amžiuje kuriasi naujos humanistikos disciplinos, kurios išsprogsta iš neišnaudoto, užtventko tradicijos potencialo. Pastarąjį išjudina visų pirma nauji socialiniai reiškiniai. Dera nepamiršti, jog Čiurlionis taip pat gyveno amžių sandūroje, inetelektualinėje atmosferoje, judinamoje įvairių paradingminių poslinkių. Kokio nors reiškinio ar pokyčio ištakų ieškojimas paprastai vyksta apčiuopiant epochinius virsmus; kai darome tai retrospektyviai, pritaikydami dabartyje susikūrusius modelius, ima atrodyti, jog ištakas galima lokalizuoti. Iš tiesų toji dinamika yra grynai instrumentinė, ne ontologinė.

⁹ Featherstone, Mike, „Postmodernism and the Aesthetisation of Everyday Life“, *Identity and Difference*, Oxford: Blackwell, 1992.

¹⁰ Dan Eugen Rațiu, *The Aesthetics of the Everyday and the „Life-World“*, *STUDIA UBB. PHILOSOPHIA*. Vol. 61, 2016, Special Issue, p. 202.

¹¹ Ben Highmore, *Ordinary Lives: Studies in the Everyday*. London: Routledge, 2011.

¹² Vihalem, Margus, *What is at Stake in Everyday Aesthetics? Looking for a New Perspective on Aesthetic Experience* *Kunstiteaduslikke Uurimusi*. Vol. 25, 2016, Issue 3/4, p. 38.

- ¹³ Chistiana Olcese ir Mike Savage 2015 m. straipsnyje „Notes towards a social aesthetics: Guest Editors introduction to the special section“ (*The British Journal of Sociology*. Vol. 66, 2015, Issue 4) analizuoja būtent šį estetinį posūkį sociologijoje, prie kurio labiausiai prisidėjo P. Bourdeau, Bornas, Ranciere'as, Deleuze'as, Martinas ir kt. Straipsnio autoriai pažymi, jog šis estetiškas posūkis stokoja aiškios tiriamo objekto sutelkties, tikslios metodologijos. Akivaizdu, jog autorių įvardijama socialinė estetika yra dar vienas svarbus intakas, maitinantis kasdienybės estetikos srovę. Apskritai kiekviena teorinė slinktis, nukreipta į Vakarų estetikos tradiciją (sinesteziijos estetika, kasdienybės estetika), pajudina, regis, paradigminio masto pokyčius kituose humanistiniuose moksluose.
- ¹⁴ Ossi Naukarinen, What is 'Everyday' in Everyday Aesthetics?, *Contemporary Aesthetics*. Vol. 11, 2013, p. 1–2.
- ¹⁵ Richard Shusterman, The End of Aesthetic Experience, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. Vol. 55 (1), 1997, p. 29–41.
- ¹⁶ Margus Vihalem, What is at Stake in Everyday Aesthetics? Looking for a New Perspectives on Aesthetic Experience, *Kunstiteaduslikke Uurimus*. Vol. 25, 2016, Issue 3/4, p. 45.
- ¹⁷ M. K. Čiurlionis, *Apie muziką ir dailę. Laiškai, užrašai ir straipsniai*. Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1960, p. 198. (Laiškų numeracija straipsnyje pateikiama pagal numeraciją, esančią šiame leidinyje.)
- ¹⁸ Ten pat, p. 194.
- ¹⁹ John Dewey, *Art as Experience*. New York: Minton, Balch and Company, 1934, p. 3.
- ²⁰ M. K. Čiurlionis, *Apie muziką ir dailę. Laiškai, užrašai ir straipsniai*, Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1960, p. 114.
- ²¹ Thomas Leddy, *The Extraordinary in the Ordinary: The Aesthetics of Everyday Life*. Peterborough, Ontario: Broadview Press, 2012.
- ²² Katya Mandoki, *Everyday Aesthetics: Prosaics, the Play of Culture and Social identities*. Ashgate Publishing Limited, 2007, p. 15.
- ²³ Dan Eugen Rațiu, Remaping the Realm of Aesthetics: On Recent Controversies about the Aesthetic and Aesthetic Experience in Everyday Life, *Estetika: The Central European Journal of Aesthetics*. No. 1, I/VI, 2013, p. 24.
- ²⁴ M. K. Čiurlionis, *Apie muziką ir dailę. Laiškai, užrašai ir straipsniai*, Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1960, p. 59.
- ²⁵ Ten pat, p. 152.
- ²⁶ Margus Vihalem, What is at Stake in Everyday Aesthetics? Looking for a New Perspective on Aesthetic Experience, *Kunstiteaduslikke Uurimus*. Vol. 25, 2016, Issue 3/4, p. 56.